

КОГАТО ЛУНАТА СНИЗХОЖДА

WHEN THE MOON IS LOW
Copyright © 2015 by Nadia Hashimi

© Елика Рафи, *превод от английски*
© Стоян Атанасов, *дизайн на корица*

София 2021

Сиела Норма АД

ISBN: 978-954-28-3276-8

НАДЯ ХАШИМИ

КОГАТО
ЛУНАТА
СНИЗХОЖДА

Превод от английски
Елика Рафи

 ciela

Настоящата творба е художествено произведение. Позоваванията на реални хора, събития, институции, организации и места целят единствено да създадат усещане за автентичност и са използвани непреднамерено. Образите, стеченията на обстоятелствата и диалозите са плод на авторовото въображение и не следва да бъдат възприемани като реални.

Пролог
ФЕРЕЙБА

Макар да мислех, че обичам да съзерцавам децата си, докато спят, сега, в тишината на техния унес, тревожните ми мисли непрестанно се връщат към пътуването ни. Как се случи така, че съм тук с две от трите си деца, свити върху мъхнатата покривка на хотелската стая? Далеч от дома, далеч от познатите гласове.

Европа от годините на моята младост беше земя на модата и изтънчеността. Благоуханни кремове за тяло, жакети с елегантна кройка, всепризнати университети. Кабул благоговееше пред светлокожите империалисти отвъд планините Урал. Трепкахме с клепащи, когато гледахме към тях и смесвахме тяхното съвършенство с нашата племенна екзотика.

Кабул рухна, фантазиите на моето поколение го последваха. Лъскавата разточителност на Европа вече не беше пред очите ни. Погледът не стигаше отвъд улицата ни, така гъсти бяха перата на войната. До момента, в който със съпруга ми решихме да избягаме от родината си, привлекателността на Европа се свеждаше до една-единствена нейна прелъстителна отлика – Европа беше мирна.

Отдавна вече не съм младоженка, нито пък млада жена. Аз съм майка и съм по-далече от Кабул откогато и да било. С децата ми прекосихме планини, пустини и океани, за да стигнем до мрачната хотелска стая тук. Крайно неизтънчена и неблагоприятна. Тази земя не беше каквото очаквах. Добре все пак, че всичко, за което копнеех от дистанцията на своята младост, вече не е от значение за мен.

Нищо от онова, което виждам, чувам и до което се докосвам, не ми принадлежи. Чуждестранността на дните болезнено пари сетивата ми.

Не смея да обезпокоя децата си, колкото и да копнеех в сърцето си те да се събудят и да прекъснат мислите ми. Оставям ги да спят, понеже зная колко са изтощени. Ние сме една изнурена команда, понякога твърде обезсилени дори да се усмихнем едни на други. Колкото и да ми се спи, аз се чувствам задължена да стоя будна и да се вслушвам в нервното пулсиране в главата си.

Решителните стъпки на Салиим по коридора вече не стигат до слуха ми.

Китката ми е гола. Златните ми гривни и меланхоличното им потракване ги няма. Замислях да ги продам. Джобовете ни бяха твърде празни, че да се осмелим да предприемем остатъка от пътуването си. А ни предстои още много път, преди да стигнем местоназначението си.

Салиим не гори от желание да се докаже. Прилича повече на баща си, отколкото младежкото му сърце е в състояние да осъзнае. Мисли се за мъж и до голяма степен заслугата за това е моя. Твърде често имах причина да му давам основание да мисли, че е мъж. Той обаче е само момче и непримиримият свят гори от желание да му го напомни.

„Аз тръгвам, Мадар-джан. Ако се крием по стаите всеки път, когато сме нервни, никога няма да стигнем Великобритания.“

В думите му има истина. Прехапвам езика си, но присвистият ми стомах ме проклина заради това. Докато синът ми се върне, аз ще остана вперила поглед в нездраво белите стени. Изрисувани котви и избелели изкуствени цветя. Ще изчакам, докато стените се сринат, котвите се разтрошат о пода и цветята се превърнат в пепел. Изпитвам отчаяна потребност Салиим да се върне.

Сега мисля за съпруга си по-често, отколкото когато той беше до мен. Колко глупави и неблагодарни бяха сърцата ни на младини.

Очаквам топката на вратата да се завърти и синът ми да влезе и да се похвали, че е съумял да направи за семейството това, което аз не можах. Бих дала всичко само той да не рискува повече. Но нямам какво да предложа срещу такова едно наивно желание. Всичко, което притежавам, е тук, пред мен. Две невинни души, които неуловимо се раздвижват в неспокойните си сънища.

Напомням си, че все още мога да ги докосна. Салиим ще се върне по Божията воля и ние ще бъдем толкова близо до целта си, колкото можем да се надяваме. Ще дойде ден, в който няма да хвърляме със страх поглед през рамо, нито пък ще спим с едно отворено око на земя под наем, нито пък ще изтръпваме при вида на униформа. Ще дойде ден и ние ще имаме място, което ще наречем дом. Ще отведе тези деца – децата на моя съпруг – колкото се може по-далеч; ще се моля да стигнем това място, където в тишината на техния унес и аз ще намеря покой.

ПЪРВА ЧАСТ

Първа глава

ФЕРЕЙБА

1

Денят на моето раждане положи кървав печат върху съдбата ми. Докато се борех да вляза в този опак свят, майка ми го напусна и отнесе със себе си възможността да бъда истинска дъщеря. Акушерката преряза пъпната връв и я освободи от всяко по-нататъшно задължение към мен. Тялото ѝ бледнееше, докато моето розовееше; нейното дихание стихна, докато аз се учех да крещя. Почистиха ме, увиха ме в одеяло и ме изнесоха да ме представят на баща ми, вече вдовец благодарение на мен. Той падна на колене с останало без цвят лице. Падар-джан сам ми каза, че минали три дни, преди да се застави да поеме дъщерята, отнела съпругата му. Предпочитам да не бях в състояние да си представя мислите, които са минали през ума му, но си ги представях. Повече от сигурна съм, че ако му е била предоставена възможност, той би избрал майка ми.

Баща ми правеше всичко по силите си, но не беше създаден за подобно нещо. В негова защита трябва да кажа, че по онова време не беше толкова лесно. Или по което и да е време всъщност. Падар-джан беше син на везир от местна величина. Хората от града се обръщаха към дядо за съвет, посредничество и пари в заем. Дядо, Баба̀-джан, неизменно беше уравновесен, твърд и далновиден. Лесно вземаше решения и не проявяваше колебание пред лицето на разногласието. Не зная дали винаги

е бил прав, но винаги говореше с такава убеденост, че хората му вярваха.

Наскоро след сватбата си, благодарение на изгодна сделка, Баба̀-джан се сдобил със значително количество земя. Плодовете на тази земя хранеха и даваха подслон на цели поколения от рода ни. Баба ми, Биб̀и-джан, умряла две години преди моето трагично раждане, го беше дарила с четирима синове, от които баща ми беше най-младият. Синовете му израснали, обгърнати в привилегиите, които той им подсигурил. Семейството беше уважавано в града и всеки от чичовците ми склучи добър брак, а със своите дялове от наследствената земя отгледаха собствените си семейства.

И баща ми притежаваше земя – градина, ако трябва да бъде по-точна – и работеше като чиновник в нашия град, Кабул, шумната столица на Афганистан, закътана в пазухата на Централна Азия. Всъщност географията щеше да придобие значение за мен едва по-късно през живота ми. Падар-джан беше само бледо копие под индиго на дядо. Писецът обаче не беше натиснал достатъчно, че да остави отпечатъка на неговия силен нрав. Унаследил беше добронамереността на Баба̀-джан, но му липсваше неговата решимост.

Получил своя дял от семейното имение, градината по-точно, когато се оженил за майка ми. Посветил ѝ се, грижел се за нея и ден, и нощ, катерел се по дърветата, за да набере най-сочните плодове за майка ми. През горещите летни нощи спеше навън, замаян от кадифените клони и сладкия аромат на узрели праскови. Заменяше част от реколтата за провизии и услуги по домакинството и изглеждаше удовлетворен от онова, с което можеше да се сдобие по този начин. Признателен беше и не търсеше повече от отреденото му.

Майка ми, според малкото, което узнах в детството си за нея, била красива жена. Тежките кичури с цвят на ебонит падали под раменете ѝ. Имала топли очи и царствени скули. Припявала, докато шетала, винаги носела зелен медальон и била про-

чута с апетитния си *ош*^{*}, *фина юфка* и пикантна говежда кайма в бульон от кисело мляко, който сгръвал стомаха в зимния студ. Краткотрайният брак на родителите ми бил щастливо уреден, ако съдя по начина, по който очите на баща ми се пълнеха със сълзи в редките случаи, когато я споменавах. Макар че ми беше нужен цял един живот, аз съчлених онова, което знаех за майка си, и си вмених, че тя най-вероятно ми е простила заради моето провинение срещу нея. Никога нямаше да я видя, но все така изпитвах нужда да чувствам любовта ѝ.

Около година след сватбата им майка ми родила здраво момченце. С един поглед баща ми доловил колко добре е сложено бебето и го кръстил Асад, лъв. Дядо прошепнал азаан, или молитвения призив в ухото на новородения Асад, и го въвел в мюсюлманската вяра. Съмнявам се Асад да се е променил от това. Най-вероятно не е и чул азаан на Баба̀-джан, понеже вече е замислял някоя беля и загърбил призива на праведността.

Асад сякаш беше роден с усещането, че светът му принадлежи. В крайна сметка той беше първородният син на баща ми, извор на неизказана гордост за рода. Щеше да носи фамилното ни име, да наследи земята и да се грижи за родителите ни в златните години от живота им. Сякаш знаеше какво щеше да се очаква от него по-късно, понеже изцеждаше майка ми и баща ми. Сукал, докато пресуши и изтощи майка. Баща ми се чудеше какви играчки да направи по-напред за него, планираше образованието му и беше повече от решен да донесе достатъчно у дома, че жена му, нашата майка, да бъде здрава и добре нахранена.

Майка ми била горда, че родила син на баща ми; здрав син при това. Страхувала се да не би комшии или някой от роднините да ѝ завиди и да го урочаса и пришила малкия син камък, назар, амулет срещу лошо око, дар от сестра ѝ, към дрешките на детето, да го пази. И не спряла дотук. Разполагала с цял арсенал от хитрини, за да се противопостави на различните прояви на назар. Хвърляла поглед към ноктите си, ако се случело

^{*} Супа с юфка. – Б. пр.

Асад да ѝ се стори натежал, като го вдигнала на ръце, или ако посетител забележел пълничките му, розови бузки. Прошепвала ном-е-Ходо, възхвала на Божието име, за да подсили добрите думи. Високомерието привлича назар със свирепостта на светкавица в открито поле.

Ден след ден Асад дебелеел от млякото на майка ни. Лицето му се окръглило, крачетата заякнали. Четирийсет дни след раждането му майка ми си поела дъх с облекчение, че синът ѝ е преживял най-опасното време. Видяла била съседското бебе две седмици след раждането му, вцепенено и обзето от отчаяни конвулсии, сякаш обсебено от зла сила. Духът на новороденото бил отнет, преди да го кръстят. Впоследствие научих, че мръсният нож, с който прерязали пъпната връв на бебето, най-вероятно е заразил кръвта му с бактерии. Истина или не, ние, афганистанците, твърдо вярваме, че пилците не следва да се броят по-рано от четирийсетия ден след излюпването.

Подобно на толкова други майки, Мадар-джан призовавала силата на семената от седефче, наричани *еспанд*. Оставяла шепа черни семена да тлеят и да се разпукуват над открит пламък, а димът се носел над главата на Асад, докато тя припявала:

Ти пазиш от зло око, ти си еспанд,
благословията на цар Накашбанд**.
Око на нищото, людско око,
приятелско око, вражеско око,
който възжелае зло, да изгори в тези въглени.*

Напевът ни е завещан от доислямската религия зороастризмъ, макар дори мюсюлманите да вярваха в силата му. Баща ми гледал доволен, че жена му полага такива усилия да защити потомъка му. И, да, колко благотворен трябва да е бил

* Растението дива рута. – Б. пр.

** Саиид Баха-уд-Дин Накашбанд Бухори (1318–1389), основател на един от най-големите суфийски мюсюлмански ордени. – Б. пр.

този напев! Смъртта на майка ми не хвърли сянка върху брат ми, както това се случи с мен. Той все така беше първородният син на баща ми, все така преуспяваше в живота – най-често за сметка на другите. Безразсъдните му постъпки нараняваха всички около него, но той винаги се измъкваше безнаказано. През двете кратки години, през които майка го е хранела, беше насъбрал достатъчно сила, че да си извоюва място в света.

Майка ми умря, преди да успее да пришие амулет върху дрешката ми, преди да прошепне ном-е-Ходо, преди да хвърли поглед към ноктите на пръстите си и с любов да изтлее еспанд над главата ми. Животът ми се превърна в поредица злощастия, най-вероятно понеже майка ми нямаше възможност да отвърне злото око от мен. Раждането ми беше обвеляно от призрака на смъртта ѝ и докато Баба̀-джан прискърбно нашепваше озоон* в ухото ми, друга, много по-различна молитва беше изречена над изпразненото тяло на майка ми. Озоон с гласа на дядо ми изтъка пътя си в канавата на моето съществуване и ми указа да имам вяра. Дълга изобавлението си на това, че го послушах.

Погребаха майка ми в наскоро осветеното гробище недалеч от къщи. Не го посещавах често – отчасти защото никой не би ме отвел до него, отчасти заради моята проточила се вина. Знаех, че аз я бях изпратила там и хората щяха да ми го напомнят.

Баща ми остана млад вдовец с двегодишен син и новородена дъщеря. Брат ми, невъзмутим въпреки отсъствието на майка ни, продължи с криволичните стъпки на несигурните си нозе по собствените си дела, докато аз наивно търсех пазухата ѝ. Вече с две деца в гнездото, баща ми погребва невестата си и се заглежда за нова майка за нас.

Дядо ми ускори хода на събитията, понеже знаеше, че новороденото няма да го пребъде под неусетната мъжка грижа. В качеството си на везир той познаваше всички семейства в околността. Знаел и един местен земеделец с пет дъщери, най-голямата от които била на възраст за женене. Баба̀-джан вярвал,

* Молитва. – Б. пр.

че земеделецът под тегобата да обезпечи пет дъщери, докато се омъжат, би склонил да погледне на сина му като на кандидат.

Дядо ми отишъл до дома на онзи човек и похвалил сина си като достоен и солиден човек, споходен от злата участ да овдолее рано в живота си, и уговорил годежа на най-възрастната дъщеря и баща ми. С деликатния намек, че благополучието на двете малки деца следва да бъде взето под внимание, събитията били ускорени. След няколко месеца Махбуба влезе в дома ни, където получи, подобно на повечето булки, ново, „домашно име“. Правеха го като проява на уважение – да не се обръщат към жената с познатото ѝ име. Мисля си, че тук имаше още нещо обаче. Мисля си, че това беше начин да бъде подсказано на невестата да не се обръща назад. Защото понякога така е по-добре.

Кокогюл* като най-възрастната от петте сестри се беше грижила за по-малките от ранна възраст и знаеше как да гледа две деца. Бързо реши да не живее в сянката на майка ми. Пренареди малкото украшения в дома, изхвърли дрехите на майка ми и заличи всяко свидетелство за съществуването ѝ с изключение на брат ми и мен. Ние бяхме единственото напомняне, че не тя е първата съпруга – знаменателно разграничение, дори ако първата съпруга е мъртва.

Твърде обичайно беше за един мъж да има няколко съпруги – практика, унаследена от военно време и нуждата от грижа за вдовиците, както ми казаха. Всъщност това създаваше известно скрито напрежение между съпругите. Статусът на първа съпруга не можеше да бъде оспорен от онези, които идваха впоследствие. Кокогюл беше лишена от възможността да бъде първа съпруга от жена, която никога не беше срещала, жена, на която не би могла да съперничи. Наместо това тя беше принудена да гледа децата на първата съпруга.

Кокогюл не беше зла. Не ме караше да гладувам, не ме биеше, нито ме изхвърли от дома. Всъщност тя ме хранеше, къпеше ме и вършеше всички онези неща, които една майка би

* „Коко“ – обръщение към по-възрастна жена, „гюл“ – цвете. – Б. пр.

правила. Когато дойде време да проговоря, аз я нарекох майка. Първите ми стъпки бяха към нея, към жената, която ме гледаше с всичките ми детски трески и драскотини.

И въпреки това тя го правеше някак си дистанцирано. Не ми трябваше много време да доловя злостта ѝ, макар че ми бяха нужни години, за да ѝ дам име. Брат ми беше същият, но по друг начин. След месеци само той вече наричаше Кокогюл „майка“ и забрави, че на нейно място е имало друга жена. Тя откликваше на нуждите му с малко повече усърдие, понеже знаеше, че той държи ключа към сърцето на баща ми. Моят самодоволен баща, когато беше у дома, беше радостен, че е намерил подходяща майка за децата си. Дядо, все пак по-прозорлив с възрастта, бдеше над нас с постоянното си присъствие.

Не бях сираче. Имах родители и роднини, топъл дом и достатъчно храна. Би трябвало да бъда доволна.

Да си без майка обаче е все едно да те разсъблекат и да те хвърлят гола на снега. Най-големият ми страх, ужасът, който растеше наред с любовта към децата ми, беше да не ги изоставя по същия начин.

Чудя се дали този страх някога ще изчезне.

2

Кокогюл беше приятна наглед жена, но човек нямаше да я забележи наред пълна с хора стая. На ръст беше почти колкото баща ми, с гъста черна коса. От онези коси, които увисваха минути след като свалиш ролките. Беше твърде груба, за да изглежда изящна, и твърде слаба, че да бъде присъствието ѝ налагащо се. Кокогюл беше нарисувана с цветове от палитрата на баналното.

Две години след сватбата ѝ с баща ми Кокогюл роди първото си дете, дъщеря. Разочарование, за което най-вероятно винеше призрака на майка ми. Наречекоха моята полусестра Наджибà, на името на починалата ми баба. Наджибà имаше кръглото лице